

Новини західньо-європейських літератур.

Літературний світ заінтересував ся в початках сього року головню двома подіями: появою нового романа д'Аннунція і виставою комедії „Chantecler“; в Німеччині де-який інтерес викликає свіжий роман Гергарта Гауптмана про релігійного фантаста, який друкував журнал „Die neue Rundschau“.

„Багато слів покликав я знову до життя, багатьом надав нове значінне і нову акцентуацію. При кожному новому творі повторюю екстракти з клясиків і словників, так що для „Може, може й ні“ використав я найменше два тисячі слів“. Се підносить д'Аннунцію при появі свого нового роману „Може, може й ні“ (Forse che sì, forse che no). Автор мабуть інстинктивно відчув і сам себе найкрасше та найвлучнійше зрецензував, коли звернув нашу увагу на сей бік своєї доволі просторої повісти — 525 сторін. І справді, по мойому осудови, головна цїна сього твору з авіятичною обслоною лежить у великому богатстві висловів, у чудовій музиці прешишного, бистрого стилю, в майстерному добиранню слів для зображування чутєвих нюансів еротично хорих людей. Повість не має внутрішнього, психольогічного товчка, який кермував би розвитком акції та сироваджував би виведені події до суцільного завершення. Перед нами просувають ся відірвані, неповязані сцени екстремної еротики, які нагло (диви сцену, де перебрані за поліційних урядників два мущини насилують Ізабелю) зринають, загучать, зашумлять своїм божевілем і знов пропадають у тіни, щоб опісля спадати, мов *deus ex machina*, в иншій ноші, иноді в ноші, яка своїм переборщеннем викликає несмак і відразу. Візьмім прикладом сцену, де Паольо Торсі починає еротичку з сестрою своєї любки при трупі її улюбленого товариша, якого прогулька літаком покінчила ся ненадійною смертю... Се швидкість у спроневірюванню і при невідповідних нагодах — се справдішне *deus ex machina*. Воно виглядає на якусь буцїм то *vis maior*. Такою теж відражаючою сценою являеть ся й та, де сестра Ванна робить донос перед Паольом, теперішним своїм коханцем, що її сестра Ізабела, теж любка Паоля, але окрадувана, має любовні зносини зі своїм братом незвичайно гарним і ніжним мущиною. Додаймо ще до того вуличну лайку і побите Ізабелі, а розвернеть ся перед нами вельми тяжка картина.

Автор виводить дві сестри: Ізабелю і Ванну Інґірамі та авіятка Паоля Тарса, що пильно заходить ся, аби вславити себе надповітря-

ними мандрівками. Сей Паольо Тарсі стає любком вельми пристрасної, змислової Ізабелі. Обоє поринають у взаємних, змислових уживаннях... Розкошували ся, приманювали ся ріжними способами аж до пересичення... Одно одному почало опротивлювати. Ванна, теж надмірно змислова, заходила ся біля Паольового товариша, а коли сей в часі прогульки згинув, вона при його трупі знайшла ся в обіймах Паоля. Так отже любові Тарса повернули ся тепер у инший бік, до сестри Ізабелі. Ізабеля знову має нового коханця свого брата, хоробливо пристрасного, що до нестями залюбив ся в ній. Вона сими братовими любовцями бавить ся мов у піжмурки, користується ними, аби викликати заздрість у Паоля. Ванна теж хоче задержати Паоля при собі як найдовше, виявляє отже йому братові любові до Ізабелі. Паолем потрясла розбурхана пристрасть заздрости, іде, лає й побиває Ізабелю, а опісля заживають кохання... Ванна витягла з того всього такі консеквентні думки, що зважила ся відобрати собі жите. Ненадійна смерть Ванни спричинює великий жаль і смуток у Ізабелі, а у Паоля хвилеву утечу з сього страшного місця. В часі його неприємності якісь два мушени, чербрані за поліційних урядників, заходять до помешкання Ізабелі і тут насилують її. Сей випадок мав для неї страшний наслідок, бо спровадив божевіле, утрату розуму. Паольо сі трагедії полишає на боці, не бере собі їх дуже до серця, по сих страшних пригодах вибрав ся він робити прогулькові проби літаком які увінчали би його безсмертною славою...

Вже сей зміст показує нам, що маємо тут перед собою аномальних людей і їх аномальні вчинки. Правда, автор не дивить ся на їх sub specie аномальности і се, по мойому найбільша хиба повісти. В Паолю бачить він якогось надчоловіка, якому вільно не кермувати ся ніякими етичними й естетичними прінціпами, якому вільно в імя своєї надчоловічности для вдоволення своїх примх і нахилів загарбувати все, що стріне на дорозі, на якого трагедії з життя його жертв не роблять ніякого вражіння. Випадок знасилування Ізабелі обслонений чомусь тайною. Не дуже імовірною являється нам втрата розуму в Ізабелі з причини сього знасилування. Ізабеля не була чиста, ідеальна особа, на се вказують вельми рафіновані зносини з Паолем, отже і сей випадок, хоч сам по собі дуже страшний, не міг у зопсутої жінщини спричинити напрасну затрату розуму... Ще найсимпатичнійше і найкраще змальований брат сих нещасних сестер. Хороблива вдача з хоробливими, змисловими нахилами викликає в читачу щирі спочування до його особи...

Не повне освітлювання душ виведених героїв і їх учинків, напрасні, не конче міцно мотивовані трагедії, вповні схиблене обмальованне головного героя Паоля, його безпрінципність, брутальність і непростима байдужність, а до того всього душна, хороблива атмосфера з маркант-

ним сексуалізмом не запевнить сій повісти довгого віку. Втихають уже й тепер надто розбурхані реклями... Колись заманить до себе якого розніжненого мандрівця хиба звінка, сріблиста, ритмічна мельодія слова...

Дня сегомого лютого с. р. відбуло ся в Парижі представлення широко реклямованої і довго заповіданої штуки. Театр Porte-Saint-Martin виставив комедію в чотирьох актах Едмона Ростана під т. „Chantecler“ (Півень). З нагоди сього представлення появило ся в щоденній пресі і журналах велике число статей. У сім творі, як і в „Cyrano“, вдаряє автор зараз на вступі зверхньою незвичайністю. Вже сам вибір теми, ось після укостіювання, пташина ноша, викликають цікавість і заманюють до себе. Rostand чарує в своїх писаннях добірним, гнучким, легким віршом і комічними ситуаціями, блистячими, влучними дотепами й порівняннями, вірною характеристикою змальованих осіб і подій, романтичними додатками розбурхує уяву читачів і видців.

„Chantecler“—се сатира на мегальманію розміряних, розфантазованих героїв. Півень уявив собі, витворив шумну ілюзію, що коли б не його піяння, то світ не бачив би сонця; задля його голосного „кукуріку“ являється воно кожного ранку на небесному просторі..

На „basse cour“ багатого хутора, де проходжують ся індики, кури, гуси, качки, голуби і ин., загнав гінчий пес фазанку. Тут вона стрінула безпечний захист і пильну оборону. Вистрашену і до нестями втомлену підратовує півень. Але в часі сього піклування зроджується в його серці горяча любов до прегарної фазанки. Вона стає першою законною його дружиною. Велике щастє, велика розкіш сповивали сю випадково дібрану пару... Одначе гордовите, неприступне поведєння півня і його любові з фазанкою заворушили пташиним царством. Шнак метнув ся туди й сюди і заговор готувий. Прикликали півня з сусіднього хутора, сей мав насипати бобу зарозумілому противникови. Почала ся боротьба. Коханець фазанки з боротьби вийшов побідно, але міцно побитий, подряпанний, закровавлений. Він спішить ратувати свої рани в солодких обіймах вірної фазанки, яка і в недолі свого коханця полишила ся широю його товаришкою. Знеможений уснув при розкішнім боці гарної любки і спав доволі довго, навіть за довго. Пробуджується, а сонце вже мандрує по небі і заглядає йому в заспані очи. Розчарованне... Стоїть, наче вкопаний і не вірить, не може вийти з зачудовання... Розвіяні мрії, розсіпані ілюзії... Отже сонце зійшло без прославленого та вимріяного кукуріку... Важкий біль стиснув його за серце, приманливий, фантастичний ідеалізм упав з найвисших вершин і розторощив ся... Сонце без його сходить... Треба ступити на прозаїчний шлях, треба обібрати собі инші завдання, більш реальні...

З новин німецької літератури треба покласти на першому місці

роман Гергарта Гауптмана: „Емануїл Клінт“ і Германа Бара: „Концерт, комедію в трьох актах“. Роман Гауптмана незвичайно інтересний вибором теми і його обробленням, але він іще нескінчений в тій хвилі як се пишу, тим то відкладую його на пізнійше, а перейду до комедії. Бар, вельми плідний автор на театральному полі, але досі не придбав для сцени і для себе нічого тривкого в тому напрямі. Найновішою комедією поставив себе на належне місце. Тема сеї комедії стара, але прибрана в нову пошу, подана в новому освітленню: історія ведібраного подружя, а властиво двох подруж. Перед нами просувають ся живі люди з своїми радощами і своїм горем, зі своїми похибками й нахвилами... Ми сміємо ся з їх комічних ситуацій і комічного поведання, вноді знову дізнаємо вельми поважного настрою, якась призадумана сповинає наше ество...

Пяніст Густав Гайнк, дуже слабка натура, дасть ся воловодити своєю звичкам і норовам, не завдає їм належного стриму, кермує ся хвилевими забаганками й приманами, а опісля знову повертає до давнього, якому своїми вчинками робив незаслужену й неоправдану кривду. Гайнк любить, наче мотиль, перелітати з цвітки на цвітку і глядати все нових солодоців, спішить з обіймів одної жінчини в обійми другої. Жінка про всі ті спроневірення знає, але не розпалює ся огнем задрости, поступає з ним, як мати з примхуватою дитиною. Вона любить його, бавить ся його перепрошуваннями, спроневірюванню вважає за хвилевий одур, спричинений кокетними, пустими жінками; цїнить його визначний, музичний талант, рада б завернути його з тї дороги, шукає способу, продумує, як би його вратувати і затримати тільки для себе.

Др. Юра має жінку, яку теж дуже любить, але вона шукає щастя на боці, глядає роскоши в обіймах чужого чоловіка. Др. Юра і пані Гайнкова дають повну волю спроневіреному товаришеви і товаришці; удають залюблених, аби викликати задрість у спроневірених. Одначе в часом сї удавання незамітно переміняють ся в щось инше, виростає привязанне, приятельство, а може, може й любов... Зринає в їх мізках гадка, що вони були б дібраною парою... А між спроневіреними коханками, які дістали повну волю робити, що захочуть, починають ся розчарування та невдоволення... З їх поведання видно, що до тривкого звязку потрібно міцно уґрунтованої симпатії, а опісля належної розваги, якихось моральних принципів, виробленої волі і багато-багато інших складних, несформулованих чинників.

Ся комедія є мабуть відгуком модерних течій про подружжя, одначе автор зумів надати змалюваним подіям справдешньої імовірности, а представленим особам надав прикмет та признак живих людей. Тенденція закрита, між стрічками, а просуваєть ся людське жите...

Комедія знову Гуга Гофманстала вийшла доволі слабка. „Christinas Heimreise“ не подає нам нічого нового а ні що до форми, ані що до змісту й оброблення. Се варіяція давнійшої його штуки: „Авантюристка і співачка“. Гофмансталь переспівує себе...

Годить ся ще вказати на одну річ:

Charles G. D. Roberts видав цікаву книжечку оповідань під з. „Kings in Exile“. Се чудові образки з життя різних поневолених звірів по цирках і звіринцях, як от орла, морського пса, медведя, вовка, зайця, лиса і ин. Автор показав себе метким обсерватором у видобуванні найскритших подробиць з поведення сих уговканих та приборканих дикунів, що пишали ся колись вольною волею.. Історії ської звіринної неволі читають ся з великим інтересом; кожда риса цікава й оригінальна. Ся книжечка поміж повіню наших сучасних літературних появ світить ся своєю артистичною вартістю, мов міністий, дорогий камінь між звичайними брилами або пісковими зернами. Вона все і всюди знайде свого читача...

Р. КІПЛІНГ.

П О В І Н Ь.

Не можна перейти через річку сеї ночі, сагіб. Кажуть, що один віз запряжений биками, уже унесло сьогодні, і *екка*, що вийшла звідси за півгодини до твого приходу, ще не достала ся того берега. Сагіб поспішає? Я зараз звелю пригнати сюди слона, на яким переходять в брід, щоб сагіб сам міг бачити. *Охе, махоут*, чого ти там заліз у сарай! Виведи Рама Першада, і як він піде в ріку, то значить все гаразд. Слон ніколи не бреше, сагіб, і Рам Першад розлучений з своєю подругою Калі Наг. Він теж хотів би перейти на той бік. Гаразд, царю мій! Вийди на середину ріки, *махутзі*, та подиви ся, що вона говорить. Так, так Рам Першад! Перлина між слонами, увійди в річку. Та вдарь його по голові, дурню. Хиба гак для того зроблений, щоб ти міг чесати ним свою гладку спину, ублюдку ти такий? Ну, вдарь же, вдарь! Ну, що значать камні для тебе, Рам Першад, рустум мій, моя гора сили? Війди! Війди бо в воду.

Ні сагіб! Дарма. Ти сам можеш чути, як він реве. Він каже своїй Калі Наг, що не може перейти річки. Дивись! Він повернув ся до неї спиною й хитає головою. Він не дурень, він знає, що таке Бархві, коли вона гнівається ся. Ага! Направду ти не дурний, моя дитино. *Селям*, Рам Першад, Богадур; відведи його під дерева, *махоут*, та гляди, щоб він